

Ulla Liukkunen
Professori

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

HE 145/2024

Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavan.

Merimiespalvelulain tarkoituksena on merimiesten hyvinvoinnin edistäminen järjestämällä merimiespalvelutoimintaa. Lain 3 §:ssä asetetaan merimiespalvelutoimistolle lukuisia tehtäviä. Merimiespalvelutoimiston tehtävinä ovat 1) kerätä palvelumaksu; 2) edistää merimiesten opinto- ja aikuiskasvatustoimintaa; 3) järjestää ja ohjata merimiesten liikunta- ja kulttuuritoimintaa sekä muuta virkistys- ja vapaa-ajantoimintaa; 4) edistää merimiespalvelukeskusten perustamista kotimaahan ja ulkomaille; 5) tarjota merimiehille kirjasto- ja tietopalveluja; 6) parantaa merimiesten tiedotustoimintaa, yhteydenpitoa ja viestintäpalveluita; sekä 7) kehittää merimiespalvelutoimintaa siten, että merimiesten mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaelämään paranevat.

Käsillä olevan hallituksen esityksen tarkoituksena on muuttaa merimiespalvelujärjestelmän rahoitusperustaa ja hallinnointia. Esityksen mukaan työ- ja elinkeinoministeriö ei olisi enää mukana merimiespalvelutoimiston hallinnossa ja valtion tuki merimiespalvelutoimistolle lakkautettaisiin. Esityksessä ehdotetaan määräaikaista merimiespalvelumaksun korotusta, joka kattaisi noin 30 % valtion aiemmin myöntämästä rahoituksesta. Tämän myötä tuleva rahoitus jäisi kuitenkin merkittävästi vajavaiseksi. On selvää, että merimiespalvelutoimiston taloudellisen tilanteen muuttuminen huomattavasti vaikuttaa tarjottaviin palveluihin.

Hallituksen esityksessä ei arvioida muutosten vaikutuksia ja palveluiden riittävyyttä jatkossa tarkemmin ILO:n merityöyleissopimuksen normistoa vasten. Merityöyleissopimus edellyttää jäsenvaltioiden edistävän merimiesten hyvinvointipalveluiden kehittämistä sitovan ohjeiston säännön 4.4 ja normin A4.4 mukaisesti. Valtion on edellytettävä, että merimiespalvelut ovat kaikkien merenkulkijoiden käytettävissä riippumatta kansallisuudesta, rodusta, ihonväristä, sukupuolesta, uskonnosta, poliittisista mielipiteistä, sosiaalisesta alkuperästä tai lipusta, jonka alla se alus, jolla he ovat työsuhteessa tai muutoin toimivat tai työskentelevät, purjehtii. Tällainen edellytys valtion tulee asettaa. Yleissopimuksen asettamat velvoitteet huomioon ottaen esitystä voidaan pitää ongelmallisena merimiespalveluiden kehittämisen ja toteutumisen kannalta.

Hallituksen esityksen mukaan merimiespalvelutoimiston palvelut kaventuisivat merkittävästi. On selvää, että muutos vaikuttaisi huomattavasti keskeisinä pidettävien merimiespalvelulain 3 §:n mukaisten tehtävien hoitamiseen.

Hallituksen esitykseen sisältyy useita epävarmuuksia merimiespalvelutoimiston rahoituksen ja palvelutoiminnan jatkuvuuden kannalta. Näitä ovat erityisesti rahoitusvaje valtion rahoitusosuuden lakattua sekä pitkän aikavälin rahoitukseen liittyvät epävarmuustekijät. Esityksen mukaan merimiespalvelumaksua korotettaisiin määräaikaaisesti, mutta tämä siis kattaisi vain noin 30 % valtion aiemmin myöntämästä rahoituksesta, joten rahoitus jäisi merkittävässä määrin vajavaiseksi.

Tämän voidaan katsoa johtavan vääjäämättä paitsi palveluiden kaventumiseen myös henkilöstövaikutuksiin. Koska lainmuutokset tulisivat voimaan jo 1.1.2025, myöskään niihin valmistautumiseen ei jäisi käytännössä aikaa.

Hallituksen esityksessä ei selvitetä, kuinka tilannetta voitaisiin tasapainottaa jatkossa ja millaisia lisätoimenpiteitä tämä vaatisi. Esimerkiksi kiinteistöjen myyntiin liittyviä näkökohtia ei konkretisoida esityksessä. Ilman lisätoimia esityksen toteutuminen jättäisi merimiespalvelut sangen epävarmalle perustalle. Vaikka hallituksen esityksen mukaan siirtymäaikana työ- ja elinkeinoministeriön olisi valvontavaltansa puitteissa mahdollista arvioida merimiespalvelutoimiston kykyä suoriutua tehtävistään, tämä ei poista sanottuja ongelmia, joita esitykseen liittyy. Ministeriölle annettava valvontarooli ei myöskään yhdisty toiminnan kehittämiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriölle ehdotetun valvontatehtävän tarkempi luonne jää epäselväksi. Esityksestä ei käy ilmi, millainen valvontatehtävä olisi ja kuinka se resursoitaisiin. Kuitenkin lähtökohtana tulisi olla, että valvonta on riittävää ottaen huomioon merimiespalvelutoimiston toiminnan luonne ja tarkoitus. Esityksessä ei tuoda tarkemmin esille sitä, millainen työ- ja elinkeinoministeriön valvontatehtävä asianmukaisen valvonnan järjestämisen näkökulmasta olisi.

Esitys vaikeuttaa merimiespalveluiden järjestämistä sellaisina kuin niistä merimiespalvelulaissa säädetään. On tarpeen korostaa, että merimiespalvelujärjestelmän perustana ovat merityön erityispiirteet, joiden huomioon ottamiselle myös ILO:n merityöyleissopimus perustuu. Merimiespalvelut tukevat merenkulun työntekijöiden hyvinvointia, ja niiden saatavuuden tarve liittyy merenkulun työolojen ja työympäristön vaatimaan luonteeseen. Myös muuttunut toimintaympäristö korostaa tarvetta turvata alan työvoiman hyvinvointi.